

захист прав та основоположних свобод та практиці її застосування ЄСПЛ, а також йдуть урозріз із положеннями інших міжнародних нормативних актів, визнаних Україною. Враховуючи те, що міжнародні договори визнані Україною мають вищу юридичну силу порівняно із положеннями законодавства, під час добору претендентів на заміщення посад суддів Верховного Суду ВКСУ повинна не допускати необґрунтованої дискримінації представників вищих військових ВНЗ, задля недопущення свавільного тлумачення змісту чинного законодавства, прийняття незаконних і необґрунтованих рішень. Така практика має створити логічне підґрунтя для появи наступних ініціатив щодо удосконалення відповідних положень законодавства, адже формування сучасної моделі національного судочинства не може і не повинно ґрунтуватися на дискримінаційних засадах.

Література:

1. Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, схвалена Указом Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015/ Режим доступу зі сторінки: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/276/2015>
2. Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні»/ Режим доступу зі сторінки: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5207-17>
3. Закон України «Про судоустрій і статус суддів»/ Режим доступу зі сторінки: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>

УДК 343.32

КНИЖЕНКО Оксана

ДО ПИТАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Події, які останнім часом відбуваються в нашій державі, засвідчили, що питання кваліфікації стосовно злочинів проти основ національної безпеки набули неабиякої актуальності. Під час досудового розслідування кримінальних проваджень за фактами вчинення посадовими особами органів державної влади та місцевого самоврядування Автономної Республіки Крим злочинів, передбачених ст.ст. 110, 111 КК України, виникає чимало запитань. Серед них найбільш часто постають такі: тлумачення поняття «підбивна діяльність» як конститутивної ознаки складу злочину, передбаченого в ст. 111 КК України; можливість кваліфікації за сукупністю злочинів дій, що пов'язані з посяганням на територіальну цілісність, так й державною зрадою.

Вивчення нормативно-правових актів засвідчує, що поряд із терміном «підбивна діяльність» вживаються інші поняття, які за змістом подібні до нього. Це передусім «розвідувально-підбивна діяльність» та

«підрив». Проте зміст цих понять не розкривається. Судова практика до «підривної діяльності» відносить:

- збір та передачу відомостей військового характеру щодо базування і передислокації військових частин та з'єднань Збройних Сил України, ступеня їх бойової готовності, виду та кількості озброєння тощо, а також стосовно пошуку осіб із числа військовослужбовців підрозділів Збройних Сил України, дислокованих у відповідних адміністративно-територіальних одиницях України, які хотіли б перейти на територію тимчасово окупованої Автономної Республіки Крим (АРК) на службу до лав Збройних Сил Російської Федерації на виконання завдання представника іноземної держави. Передачу цих відомостей під час телефонних розмов представнику іноземної держави;
- збір інформації з обмеженим доступом, що становить військовою таємницею (з грифом «Для службового користування»), на виконання завдання спецслужби Російської Федерації щодо кількісного складу військовослужбовців військової частини, характеризуючих, біографічних та контактних даних військовослужбовців, планів оборони території військових містечок Національної гвардії України, позивних та радіочастот, схем оповіщення та бойових розрахунків військової частини тощо;
- злочинну змову для отримання з Російської Федерації зброї, боєприпасів та вибухових пристроїв, використання їх на території України проти представників органів державної влади, співробітників правоохоронних органів, військовослужбовців, які задіяні в АТО, мирних учасників мітингів та пересічних громадян з метою дестабілізації суспільно-політичної обстановки у східних областях України, а також для утримання влади незаконно створеної так званої Донецької Народної Республіки;
- змову з представниками спецслужб Російської Федерації та виконання завдання про угон військового повітряного судна, що належить Збройним Силам України.

У науковій літературі «підривна діяльність» тлумачиться як:

- різновид боротьби, здійснюваної проти України державами, їх спеціальними службами, партіями, закордонними антиукраїнськими організаціями, окремими ворожими елементами, що знаходяться на території України, з метою підриву чи ослаблення конституційного ладу України, нанесення шкоди суверенітету, територіальній цілісності і недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України;
- надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги у проведенні підривної діяльності проти України полягає в будь-якій допомозі у проведенні підривної діяльності проти інтересів України. При цій формі не має значення, як діяла особа – за завданням іноземної держави чи з власної ініціативи. Допомога у проведенні підривної діяльності може виявлятися у

сприянні резидентам (таємним представникам іноземних розвідок), укритті розвідника або його спорядження, вербуванні агентів для проведення підривної діяльності проти України тощо. Цією формою охоплюються й випадки, коли особа за завданням іноземних держав або їх представників організовує (або вчинює) на шкоду Україні будь-який інший злочин проти основ національної безпеки України (наприклад, диверсію, посягання на життя державного чи громадського діяча). У таких випадках відповідальність повинна наставати за сукупністю злочинів (наприклад, за статтями 111 і 113 чи 112 КК України).

Отже, види підривної діяльності проти України можуть бути різноманітними. Різною може бути й допомога у проведенні такої діяльності. Вона може надаватися шляхом організації чи вчинення конкретного злочину, схиляння до державної зради інших осіб, усунення перешкод з метою здійснення певних діянь тощо.

Спільним для наведених позицій є те, що науковці ототожнюють підривну діяльність зі спричиненням шкоди різноманітного характеру інтересам держави, її національній безпеці.

Такий спосіб вчинення державної зради, як надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги у проведенні підривної діяльності проти України, сформульовано таким чином, що протиправним визнається лише надання допомоги іноземній державі, іноземній організації або їх представникам у проведенні підривної діяльності проти України. Надання допомоги можна витлумачити шляхом з'ясування значення слів, що утворюють це словосполучення. Так, в українській мові «допомога» – це «сприяння, підтримка в чому-небудь», а «надання» – це дія за значенням «надавати», що має такий зміст: «1) дати що-небудь у якійсь кількості або в кілька заходів; 2) давати можливість мати щось, користуватися чимось і т. ін.» Таким чином, надання допомоги як складова способу вчинення державної зради, на нашу думку, переважно полягає в активних діях громадянина України, який сприяє іноземній державі, іноземній організації або їх представникам у проведенні підривної діяльності проти України шляхом надання порад, вказівок, засобів чи знарядь або усунення перешкод. Державна зрада у формі надання іноземному представнику допомоги в проведенні підривної діяльності проти України може бути вчинена шляхом бездіяльності у тому випадку, коли громадянин України зобов'язаний вчиняти певну діяльність, невчинення якої, за задумом представника іноземної держави, є необхідним задля реалізації відповідного епізоду підривної діяльності, і, діючи у злочинній змові з останнім та за його завданням, суб'єкт ухиляється від вчинення відповідних дій.

Також зауважимо, що у ч. 1 ст. 111 КК України криміналізовано лише надання громадянином України допомоги в проведенні підривної діяль-

ності проти України, а не самостійне здійснення такої діяльності. Її, відповідно, можуть реалізувати лише іноземна держава, іноземна організація або їх представники. Громадянин України може вчиняти певні дії, що є частиною загального плану іноземної держави, іноземної організації або їх представників щодо проведення розвідувально-підривної діяльності проти України.

Цей спосіб вчинення державної зради містить чітку вказівку на тих суб'єктів, яким має надавати допомогу у проведенні підривної діяльності громадянин України. Це іноземна держава, іноземна організація або їх представники.

Отже, дії депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим можуть оцінюватися як допомога в проведенні підривної діяльності проти України за наявності хоча б однієї із вказаних вище ознак.

Необхідно мати на увазі й момент закінчення державної зради у формі надання допомоги іноземній державі, іноземній організації або їх представникам у проведенні підривної діяльності проти України. Від того, коли саме вважати момент закінчення державної зради, залежатиме кваліфікація дій особи, передусім – те, чи матиме місце в її діях сукупність злочинів.

Аналіз ст. 111 КК України дає можливість стверджувати, що законодавець державну зраду вважає закінченою, коли громадянин України встановив зв'язок із зазначеними суб'єктами підривної діяльності і отримав від них відповідне завдання.

Розв'язуючи питання щодо можливої кваліфікації здійснення допомоги в проведенні підривної діяльності проти України одночасно за двома нормами, зокрема за ст.ст. 111 та 110 КК України, зазначимо наступне.

Злочин, відповідальність за який передбачена ст. 110 КК України, тобто вчинення посягання на територіальну цілісність і недоторканність України, може вчинятися як громадянами України, так і іноземцями та особами без громадянства. Також може вчинятися як на виконання плану іноземної держави, так і самостійно, без наявності так званого іноземного елементу. Тобто особа самостійно виконує ці дії й вони не є частиною загального плану іноземної держави, іноземної організації або їх представників щодо проведення розвідувально-підривної діяльності проти України. З огляду на це можлива кваліфікація за сукупністю злочинів. Приміром, особа виконала завдання іноземної держави, що полягало в посяганні на територіальну цілісність України. За наявності усвідомлення того, що посягання на територіальну цілісність є складовою плану іноземної держави, такі дії мають кваліфікуватися за сукупністю. До цього висновку спонукає й час закінчення державної зради, оскільки остання закінчена з моменту, коли громадянин України встановив зв'язок із зазначеними суб'єктами підривної діяльності і отримав від них

відповідне завдання. Виконання самого завдання, яке полягає в посяганні на територіальну цілісність і недоторканність України, становить самостійний злочин.

УДК 343.222

КОЗАЧЕНКО Олександр

СПЕЦІАЛЬНІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ЗАХОДИ В СИСТЕМІ ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ ВПЛИВУ НА ПОВЕДІНКУ ПРАВОПОРУШНИКА

Особливу групу в системі примусових кримінально-правових заходів, які позбавлені ознак кари, утворюють спеціальні кримінально-правові заходи. В кримінально-правовій доктрині зазвичай спеціальними називають такі кримінально-правові заходи, які передбачені в санкціях окремих статей Особливої частини кримінального закону за умови, що такі заходи не віднесені до окремих видів покарань. Однак змінами до Кримінального кодексу України протягом 2013-2016 років змістовні властивості спеціальної конфіскації отримали чергове коригування, що є передумовою для наступних висновків. Спеціальні кримінально-правові заходи – це заходи кримінально-правового впливу, які передбачені як Загальною (спеціальна конфіскація), так і Особливою (обмеження спеціального права на керування транспортними засобами) частинами КК України, які не відносяться до покарання (позбавлені ознак кари) і полягають в обмеженні або позбавленні певних прав як наслідок вчиненого злочину (кримінального проступку) або іншого об'єктивно-протиправного діяння.

Визначальною метою застосування спеціальних кримінально-правових заходів слід визнати необхідність оптимізації кримінально-правового впливу на особу з урахуванням особливостей вчиненого діяння та ознак, що характеризують особу. Така оптимізація забезпечується шляхом доповнення примусового впливу покарання або інших заходів кримінально-правового впливу, особливими видами спеціальних примусових кримінально-правових заходів. Поєднання покарання з одночасним застосуванням спеціальних кримінально-правових заходів забезпечує здійснення необхідного і достатнього впливу, який вимагає справедливого і не допускає надмірного обмеження, який поширюється не тільки на правопорушника, але й на фактори, які супроводжують вчинення злочинного діяння, зокрема, позбавляючи можливості застосовувати певні предмети матеріального світу для вчинення злочину або позбавляючи можливості користуватися спеціальним правом, зловживання яким набуло ознак злочинного діяння.